



Marisa Madieriová

Vodově zelená



Marisa Madieriová

Vodově zelená

Z italštiny přeložila Kateřina Vinšová

Pistorius & Olšanská
Příbram, 2007

Tato kniha vychází s laskavou finanční pomocí Ministerstva kultury České republiky a Národní komise na podporu šíření italské kultury v zahraničí při Ministerstvu zahraničních věcí Italské republiky a ve spolupráci s Italským kulturním institutem v Praze.

Questo libro è stato pubblicato con il contributo del Ministero Ceco di Cultura e della Commissione Nazionale per la promozione della cultura italiana all'estero del Ministero Italiano degli Affari Esteri e con la collaborazione dell'Istituto Italiano di Cultura di Praga.



Verde acqua

Copyright © Marisa Madieri – Inheritors, 2007

Translation © Kateřina Vinšová, 2007

Afterword © Claudio Magris, 2006

ISBN 978-80-87053-10-2

Hala u babičky z otcovy strany ve městě Rijece, tehdejším Fiume, byla prostorná a plná světla. U jedné stěny stál přiražený veliký stůl z masivního dřeva s podivnými nohama, chvílku štíhlými, chvílku rozkošnický macatými a zakončenými mohutnými bambulemi. Na té dlouhé cestě mezi deskou a podlahou ustupovaly občas oblíny překvapivě hranám kvádrů, ale vzápětí znovu vykreslovaly svižný kotník či statné lýtko. Mé dětské prstíky pomalu přejížděly po těch křivkách a srážech, objevovaly tajná ložiska prachu tam, kam ani přísná, někdy až přehnaná babiččina čistotnost nedokázala proniknout.

Táta s maminkou se brzy po mém narození z úsporných důvodů nastěhovali k babičce Madieriové a zůstali tam dva roky. Prvním dobrodružným prostorem v mém životě, prostorem průzkumných výprav po labyrintech bytu, na něž jsem se vydávala po čtyřech, byla právě tato hala, kam mě naši pouštěli celkem rádi, protože tam nebylo žádné domácí náčiní.

I později, když se rodiče přestěhovali do via Angheben, kde jsem žila až do svých jedenácti let, jsem pravidelně docházela ke své zvláštní a tajuplné babičce, která mě měla moc ráda. Byla vysoká, vzpřímená a mlčenlivá. Oči s napuchlými víčky měla jako dvě mírně pokleslé šterbiny, ústa tenká a tvrdá. Tvář s pannačnými rysy zjemňoval oblak hebkých bílých vlasů, sem tam protkaných nažloutlým pramínkem a svázaných na šíji do drdolu. Když mě vzala do náruče, zabořila jsem obličej do těch vlasů a dodnes mám jejich vůni čistoty spjatou se vzpomínkou na ni.

Babiččina minulost byla opředená tajemstvím. I otec o ní mluvil málo a nerad. S jistotou vím jenom – co jsem vyčetla z jejího úmrtního listu –, že se narodila ve Varaždínu roku 1868, jmenovala se Filippina Mileticová a provdala se za Giorgia Madjariče, jehož příjmení v průběhu doby doznalo dvou úprav, nejprve na Madierich a pak na Madieri. Vše ostatní z jejího života je zastřešeno legendou. Z nemnoha poznámek, které jsem doma zaslechla, jsem si mohla zrekonstruovat jen několik skutečností. V manželství s dědečkem Giorgiem porodila spoustu dětí, snad dokonce třináct, z toho několikrát dvojčata. Řada z dětí umřela v útlém věku a u těch, co přežily, kolovaly báje o jejich tragických a neobyčejných osudech. Jedna z dcer zemřela ve dvaceti letech na zápal plic přesně v den své svatby, jiná, Angelica, v osmnácti letech spáchala sebevraždu z nešťastné lásky. Nedávno jsem našla její fotografii, je na ní zpodobněna rozzářená usměvavá dívka s jednou rukou opřenou o rozpustilý slunečník a druhou koketně nadzvedávající dlouhou sukni. Z útlounkého pasu jako poupě vyráží něžná dívčí hrud' upnutá v bílé halence, jíž dodává přísného vzhledu pánská kravata. Tmavé kučeravé vlasy zakrývá vyzyvavý klobouček ozdobený malou kytičkou. Nic jiného mi o téhle tetě nikdo neřekl, ale leccos lze vyčíst z toho úsměvu a pohledu, z nichž navzdory póze, do které ji pečlivě nastavil fotograf, prosvítá nepokořená a vesele temperamentní povaha.

Babička tedy byla dlouhá léta vdaná, až najednou v roce 1904 zřejmě otřáslo jejím životem něco vážného. Dědeček prý byl zámožný obchodník s dřívím ve Varaždínu. Měl kočár a spřežení, ale také propadl hráčské neřesti. Podle toho, co se vypráví, pro-

hrál dědeček Giorgio jednoho dne v kasinu dům, kočár i s koňmi, a přišel tak i o manželku, která v zoufalství, a v očekávání posledního syna Luigiho, mého otce, opustila rodinu a odjela do Rijeky. Nevím, jestli je tahle verze zcela věrohodná, protože v tom případě se babička vzdala nejen manžela, ale i svých dětí, na nichž přitom nesmírně lpěla a s nimiž si ostatně po celý život dopisovala. Dokonce jsem si myslela, že můj otec byl možná plodem hříšné lásky a že babičku z domova vyhnali. Ale nehledě na to, že nedošlo k nějakému popírání otcovství z dědečkovy strany, připadá mi nepravděpodobné, že by žena, kterou zaměstnávala přehledná těhotenství, měla ještě čas a chuť pouštět se do manželských nevěr. Za rozumnější tedy považuji onu mytickou verzi, že totiž babička v určitou chvíli řekla ne.

V Rijece se babička ocitla sama, zcela bez prostředků a s dítětem na cestě, ale neklesala na mysli. Se svou neproniknutelnou tváří a počínajícím mateřstvím ukrytým pod těsnou šněrovačkou a širokou sukní se nevzrušeně pustila do namáhavé a pro ženu jejího společenského postavení ponižující práce. Byla zaměstnaná jako uklízečka v rijeckém kasinu, s nelehkou a v očích úctyhodných lidí podezřelou pracovní dobou. Avšak díky své železné vůli a znalosti řady jazyků – srbochorvatštiny, maďarštiny, němčiny a italštiny – se v onom podniku brzy stala šatnářkou. To byl začátek jejího relativního blahobytu. Ani ne tak plat jako spíš spropitné od bohatých návštěvníků umožňovalo babičce žít důstojně sebe i syna a později si zakoupit byt, kam se nastěhovala. Ironií osudu tedy kasino, jež bylo v jejím životě strůjcem všeho neštěstí, jí nakonec poskytlo možnost získat hrdost i hmot-

nou a duchovní nezávislost, v těch dobách u žen velmi vzácnou.

Dědečka Giorgia vyškrtla ze svého života. Můj otec ho nejenom nikdy osobně nepoznal, ale jeho tvář nespatriil ani na fotografii a ani o něm od babičky nikdy neslyšel. Jenom o řadu let později se dozvěděl, že zemřel.

25. listopadu 1981

Hloubka času je mým výtěžkem z poslední doby. V tichu domova, když ráno osamím, znovu nalézám štěstí v přemýšlení, v procházení minulostí sem a tam, v naslouchání plynoucí přítomnosti. Je to něco, co jsem dříve zažívala jen zřídkakdy. Po spokojeném a bezprostředně prožívaném dětství, chudém a do sebe pohrouženém dospívání a zarputilém mládí jsem dospěla k zralosti, kdy věci a události jako by nabraly pomalejší tempo, jaké připouští reflexe. Ze světa práce, se syny už celkem odrostlými, jsem se vrátila ke svobodě svého domova a svých dní. Při prostých a různorodých každodenních činnostech se myšlenky mohou vynořit, uspořádat, vyjasnit. Čas, dříve téměř bez rozměrů, z něhož zbývala pouhá přítomnost uspěchaného života, s kolotočem povinností v patách, uloupených radostí a trápení, se nyní měkce rozprostírá do lehounkých hodin, rozšiřuje se a prohlubuje, naplňuje ozvěnami a vzpomínkami, které se postupně skládají do mozaiky, jak v malých vírech probublávají z nezřetelné lávy, za dlouhá léta navršené v temných, nevyslyšených hlubinách.

A tak v paměti nalézám babiččinu prozářenou halu, do níž v pravidelných rozestupech vedly dveře z ostatních místností. Na konci vlevo byla kuchyň, celá bílá a neuvěřitelně uklizená. Takzvaný „spahert“ neboli sporák na dříví měl naleštěné okraje a varnou desku se spoustou soustředných kruhů, které se k mému údivu daly zvednout a vytvářely tak menší či větší otvory. V babiččině náruči jsem často v okouzleném úžasu těmi otvory pozorovala dravé rudé plameny. Také deska stolu ze světlého mramoru na mě působila zvláštním kouzlem. Byla protnuta hlubokou, nepravidelně se vinoucí černou rýhou, která kontrastovala s lehkým namodralým žilkováním na povrchu. Ráda jsem pohledem sledovala ty splývavé klikyháky, ty kresby pokaždé jiné jako oblaka plynoucí jarní oblohou. Kuchyň měla i velký balkon nad bezútesným špinavým dvorkem s udusanou hlínou.

K němu se váže jedna z událostí, kterou si ze svých raných let pamatuji nejlépe. Když jsme se přestěhovali do via Angheben, pronajala babička pokoj jednomu mladému důstojníkovi štíhlé postavy a jemných rysů. Jednou, když mě babička držela v náruči, daroval mi ten důstojník čokoládovou bonboniéru, pro mě neodolatelně lákavý pamlsek. Neřekla jsem nic, ale babičce jsem dala na srozuměnou, že chci na zem. S drahocennou bonboniérou v ruce jsem zamířila na kuchyňský balkon a beze slova jsem ji hodila dolů na dvůr. Maminka s babičkou mi daly co proto, že jsem se bezdůvodně zachovala tak neuvěřitelně hloupě a nanejvýš nezpůsobně. Nikdo tenkrát nepochopil, ani ten mladý dů-

stojník ne, že to byl naopak nemotorný pokus o ženskou koketnost. Tvářila jsem se přezíravě, abych dala najevo, že nejsem snadná kořist a že jsem připravená na milostnou šarvátku.

Potom jsem ještě dlouho pokaždé na návštěvě u babičky běhala na balkon, jestli dole nezahlednu bonboniéru, obětovanou tak zbytečně a ztracenou navždy, spolu se švarným důstojníkem, kterého jsem víc nespátřila.

Ale nejvábnějším a nejtajemnějším lákadlem u babičky byla jídelna, která sloužila zároveň i jako obývací pokoj a kam mi byl přísně zapovězen vstup i v dobách, kdy už jsem byla větší. Babička ji měla zamčenou a odemykala ji jako nějakou svatyni jen při zvláštních příležitostech, významných návštěvách nebo svátečních obědech. Klíčovou dírkou jsem se zvědavě snažila odhalit její tajemství. Vládlo tam přítmí, skoro jako by i světlo mohlo narušit její důstojnost a rozjímání. Byla zastavěná nábytkem, ale nic nemělo v mých očích větší kouzlo než ovoce z barevného skla, vystavené na okrasu uprostřed velkého jídelního stolu. Mdlé světlo, které se prodralo okny, se jako by cele vpilo do těch nejasně průsvitných tvarů, do ostrých či unylých pablesků temně rudé, fialové, karmínové a modré. Jablka, švestky, hrušky, bohaté hrozny vína mi navozovaly představu nedosažitelné, bájně hojnosti. Ta místnost zůstane navždycky mytickým, neprobádaným územím, Atlantidou mého dětství.

6. prosince 1981

Stále častěji a intenzivněji myslívám na maminku. Má síla a schopnost necouvnout před těžkostmi tkví svými kořeny hluboko v její lásce. V samotě, která na nás stále číhá i v životě plném citů a která mi před třemi lety znenadání ukázala svou tvář Medusy, mi znovu poskytuje útěchu a schopnost ji překonat. Její bezvýhradná a definitivní láska ke mně a k mé sestře je to nejčistší a ničím nezničitelné, co mi život dal.

Znovu ji před sebou vidím v nejrůznějších okamžicích jejího života, v jednotlivých samostatných obrazech. Tu se mi ukáže mladá ve via Angheben, s havraními vlnitými vlasy, zelenýma očima, věčně trochu ustaraná a vystrašená, že na něco nebude stačit; jindy je v Terstu, v utečeneckém táboře Silos, sužovaná dřinou, bídou, svou despotickou matkou, bez domova, toužící jen po tom, aby brzy zestárla a měla čas „číst knihy“; tu zas se mi vybavuje s šedivými vlasy a přemilým pohledem v posledních letech jejího života ve via Piccardi, konečně znovu v opravdovém domově a přes všechna jiná soužení klidnější, spokojená, že její dcery vystudovaly a mají před sebou nezávislou budoucnost, zcela jinou, než byla ta, co čekala ji.

Přišla jsem o ni příliš brzy, právě ve chvíli, kdy jsem mohla začít oplácet, co jsem do té doby jen dostávala.

Léta prožitá ve via Angheben, z níž se po válce stala Zagrebačka ulica, byly roky ztřeštěných her, štěstí, volnosti. Zahrada, která mi v dospělém věku, když jsem ji znovu uviděla, připadala ubohá a stísněná, byla v mých dětských očích celým světem, dobrodružstvím. Keře ptačího zobu představovaly les, kočky, co se tam schovávaly, vrabci, mravenci a ještěrky všechny tvory z ráje, kamínky a po zemi poházené barevné střípky poklady a drahokamy, pár schodů do domovnického bytu královské schodiště. Vzadu sousedil náš dům s přístavem Baross, dějištěm mých prvních výzvědných výprav za domovské hranice. Z oken jsem viděla hluboké neklidné moře Kvarneru, v němž jsem se velmi záhy naučila plavat díky tátovi, zdatnému potápěči, který dokázal vydržet neuvěřitelně dlouho pod vodou. Často z legrace předstíral, že zmizel navždycky, a vynořil se, teprve když jsme si začaly dělat starosti.

Dokonce i válečná tragédie pro mě znamenala jakési zvláštní dobrodružství: bombardování, požáry, poplachy, útoky do krytů byly pro mě nerozluštitelné události, které můj život neohrožovaly, jen mu dodávaly na vzruchu. Vojáci mi připadali všichni hodní od chvíle, kdy nás koncem války jeden německý voják, zamilovaný do dívky z našeho domu, přišel tajně varovat, abychom se připravili na to, že přístav Baross je podminovaný a nazitíí bude vyhozen do povětří.

Kromě o čtyři roky mladší sestry Luciny, blondaté, baculaté a pokojné, která trávila dlouhé hodiny rozjímáním a cucáním

palce, poslušně za mnou chodila, kam jsem se hnula, a většinou jen sledovala mou hyperaktivitu, jsem měla spoustu kamarádů. Hlavně jsem měla ráda jednu židovskou dívenku Cicci Naugebauerovou, která bydlela o patro níž. Jejich byt, kam jsem mohla jen zřídka, byl uklizený a velkopanský, na rozdíl od našeho, kde byl věčně trochu binec. Cicci měla vlastní pokoj plný hraček a mezi nimi velikánské panenky jako růžové obláčky. Cicci asi doma hodně rozmazlovali, protože když mě k nim čas od času pozvali, tak jen proto, abych jí dělala společnost a zabavila ji při jídle, jinak do ní nic nedostali. Koncem války Naugebauerovi odešli a do jejich bytu se nastěhovala zámožná jihoslovanská rodina. Jejich dva synové, přibližně stejně staří jako já, se jmenovali Branko a Mile. Otec byl úředník, matka velmi krásná paní s černýma očima, stíněnýma dlouhatánskými řasami. Starší syn Branko se jí podobal. Také měl černé oči, okouzující řasy a temnou pleť.

Na stejném patře jako my bydlela odjakživa rodina Scatolových se třemi dětmi, jejich nejstarší Gigi byl mého věku a byl hrozně nesmělý. Nikdy mě neoslovil jako první. Vždycky jen chvatně a rozpačitě odpovídal na nějakou moji všetečnou otázku. Ale mně to bylo jedno. Aniž jsem se ho zeptala na jeho názor, rozhodla jsem se, že si ho vezmu, a udělala jsem z něho svého pokorného a imaginárního účastníka mnoha her, hlavně těch „na maminku a na tatínka“.

Od Branka a Mileho a řady dalších slovanských dětí, které chodily k nám na zahradu, jsem se brzy naučila mluvit chorvatsky, ale posléze, jakmile jsme odjeli z Rijeki, jsem to všechno

stejně rychle zapoměla. V paměti se mi jako vraky na vlnách oceánu vznášejí jen některé dětské říkanky, znám však jen zvuk, význam mi uniká: kadsecigonajedé siraikrumpira cijelahišases-prema daciganke darošanke jošiselanema... Snad proto, abych ty ztracené významy vystopovala, pustila jsem se před dvěma lety do srbochorvatštiny.

Začala jsem velmi často myslet na Brankovy černé oči a záhy už nebylo mé odhodlání vzít si Gigiho tak pevné. Chvilku jsem kolísala mezi věrností a dobrodružstvím, mezi domácím a exotickým, ale nakonec jsem podlehla slovanskému kouzlu. Branko pochopitelně neměl ani ponětí, že se spoluúčastní mé nevěry, nikdy nevěnoval té malé divošské Italce nějakou pozornost.

Scatolovi o několik měsíců později odjeli do Itálie a po mnoha letech jsem se od strýce Alberta dozvěděla, že se usadili v Janově a že je z Gigiho inženýr.

19. ledna 1982

Oněch pět let strávených v rijecké základní škole ve mně kupodivu zanechalo rozostřené a často nemilé vzpomínky. Od třetí do páté třídy jsem ve svém městě, které už nebylo italské, zažila na vlastní kůži jugoslávský školský systém, který předepisoval povinnou výuku srbochorvatštiny a na každý předmět jiného vyučujícího. A já želela své milované staré paní učitelky, která byla mateřská a trpělivá a nechala mě pomalovávat okraje čtverečkových sešitů, chválila mě za kaštany, sluníčka a vánoční strom-

ky se spoustou svíček nakřivo, co jsem tak ráda kreslila, a utěšovala mě, když jsem prolévala hořké slzy nad stránkami, které jsem musela vytrhnout, protože jsem je gumovala tak, až byly proděravělé.

S nikým ze spolužáků jsem se doopravdy neskamarádila. Vzpomínám si jen na Cocona, který byl v páté třídě jednička mezi kluky, zatímco já byla nejlepší z děvčat. Panovalo mezi námi tiché soupeření o absolutní primát. Já ho porážela v mluvnici, ale on vynikal v počtech, které nakonec znamenaly moje Waterloo, když došlo na klasický příklad s vanou a kohoutky, objemem a litry za vteřinu. K dalším nepříjemným vzpomínkám patří také zkoušení, ve čtvrté obecné, z francouzské revoluce. Nevysoukala jsem ze sebe slovo a nakonec jsem propukla v pláč. Možná že z té doby pochází můj problematický vztah k dějepisu, který přetrval i do následujících let.

Oproti bezútěšnému školnímu prostředí jsem však měla dost pestré a zajímavé panoráma rodinné. Kromě maminky, sestry a našeho velkého táty (který po pravdě řečeno věčně někam spěchal, rodině se věnoval jen okrajově, i když k ní byl velmi poután) s námi od začátku svého manželství bydleli také maminčin mladší bratr strýc Alberto a jeho žena teta Ada. Strýc Alberto mě měl moc rád a já mu to oplácela, ale dotěrným a agresivním způsobem. Strašlivě jsem totiž žárlila na tetu. Nestrpěla jsem, aby ti dva byli někde sami, aby mě vyloučili ze svých hovorů, aby spali společně beze mě. Tetu Adu jsem přímo tyranizovala. Za války byly hedvábné punčochy přepych, něco vzácného a cenného, a teta, která byla mladá a chtěla vypadat hezky, je chovala jako

relikvii. Zašla jsem tak daleko, že jsem jí je schovávala pod skříň, odkud je má oběť vytahovala se zlostí a v slzách, s puštěnými oky. Když se strýc s tetou zavřeli ve svém pokoji, bušila jsem jim tak na dveře, aby mi otevřeli, že byli ze mě zoufalí. Nedivím se, že o několik let později, když naši nechali všeho a odjeli do exilu a mámini dva bratři se rozhodli vzít si k sobě mě a mou sestru, jednu do Benátek a druhou do Coma, teta Ada zvolala: „Ne, Marisu ne!“ Ale pak mě přijala a byla mi dobrou a dokonce milující mámou po ty měsíce, které jsem strávila u nich, v jediném zařízeném pokoji na benátském Lidu, kde bydleli s dcerkou Nadiou, narozenou těsně předtím, než se vystěhovali, dva roky před námi.

Navzdory mým výstupům strýcova láska ke mně nikdy neochabovala. Trpělivě mě učil číst a psát, ještě než jsem šla do školy. Nedočkávě jsem ho vyhlížela, až přijde domů, nachystaná se sešitem a tužkou. Byla jsem velice horlivá žačka, ale nijak zvlášť vynikající – strýc dokonce jednoho dne, když mě učil slabikovat, ztratil trpělivost a klepnul mě tužkou po hlavě. Nedokázala jsem přečíst dohromady dvě slabiky mí a sa – napsané odděleně –, aby z nich bylo slovo mísa. Strýc po mně chtěl, abych je přečetla dohromady, nejdřív mí a potom sa, bez přerušení, a já četla míasa, míasa, bez přerušení, čím dál rychleji, myslela jsem si, že dělám chybu, protože vyslovuji zvuky po sobě pomalu. Na to klepnutí do hlavy jsem nezapomněla.

Strýc Alberto byl jediný z rodiny, kdo se netajil svým odporem k fašistickému režimu, upozorňoval na jeho nespravedlnosti, na hysterii a směšnost oněch sobotních sportovních srazů, kdy

se proti své vůli musel veřejně předvádět mužnými a zdraví prospěšnými prostocviky. Moji rodiče naproti tomu byli režimu nakloněni, táta, protože ho lákal vitalisticko-salgariovský přístup, maminka z naivity. Často opakovali, že Duce „chce Itálii pozvednout“. A přitom to nebyli úplně nevzdělaní lidé. Maminka vychodila měšťanku, táta se zapsal na Vysokou ekonomickou a obchodní školu v Terstu, kterou ale neukončil, na což velmi často zapomínal. Klidně se nechával oslovovat „pane doktore“ a později, v posledních letech, také „pane plukovníku“ jakožto údajný účastník tažení do Afriky, odkud si přinesl nápadné hluboké jizvy na noze, což však byl zřejmě následek kostní tuberkulózy, kterou prodělal, ještě než se oženil.

Otec vždycky dokázal ve vzpomínce šťastně pozměnit svou minulost a přetavit svůj život, během něhož zažil opravdové pády i zadostiučinění, bídu i tvrdošíjné vybredávání z bídy, do rytířského románu, plného dobrodružství a slavných činů, kterým nakonec uvěřil. Ostatně neochvějná víra ve šťastnou hvězdu mu byla vždycky oporou. „Cítím, že umřu bohatý,“ opakoval po každé, když vyplňoval sázkový tiket nebo když za pár šupů nakoupil od šmelinářů v okolí terstského přístavu fotoaparáty, koberce, přehozy na postel, zapalovače, kýče ze slonoviny, v naději, že je s velkým ziskem prodá, ale které nám zůstaly překážet doma.

Minulé pondělí jsem se sešla s panem Temporinem, kameníkem z Cervignana, abychom se dohodli na návrhu a výdajích týkajících se rodinného hrobu, který jsme si s Claudiem zakoupili především proto, abychom vyhověli přání babičky. Je to velký osmi-místný hrob.

Když jsem se už někdy v září dostavila na městský úřad, odbor XII, oddělení hřbitovů, předložila mi přívětivá úřednice plánek s hroby, které jsou ještě k mání, vyložila mi výhody a nevýhody jedněch a druhých a zeptala se mě, zda dávám přednost výhledu na návrší svaté Anny, nebo na spalovnu věnců. Spalovnu jsem vyloučila pro nepříjemné pachy, odjakživa jsem na ně byla citlivá, a při volbě jsem se nakonec řídila kritériem nejmenší vzdálenosti od jediné kašny na hřbitově, aby potomstvo nemuselo chodit moc daleko, až bude vyměňovat vodu květinám.

S panem Temporinem jsme vybrali mramor z Aurisiny, zvolili rozměry okrajů, stupínku, nádoby, náhrobního kamene a také velikost bronzového kříže jako jediné ozdoby. Dohodli jsme se také na způsobu placení. Pan Temporin mi vlídně radil, jak nejlépe uměl, předával mi ochotně své dlouholeté zkušenosti.

Moji rodiče tu budou jednoho dne odpočívat vedle sebe, znovu spolu.

Babi Ance jsem ještě o zakoupeném hrobu neřekla, chci jí tu radost udělat tím, že ji přivedu už před hotový náhrobek se jménem dědečka Gigia napsaným bronzovými písmeny. Bude na to pyšná. Zdá se, že obě naše babičky mají slabost pro rodinné hroby. Rády o nich hovoří a chlubí se jimi před známými a příbuznými. Zvláště babi Anka je velmi zaneprázdněná staráním se o své přechetné zesnulé, pochované od Srbska až po Furlansko-julské Benátsko.

Anka Grkovićová, vdova Puhaljová, vdova Belićová, vdova Gregoruttiová a vlastně i vdova Madieriová, byla přijata do naší rodiny a prohlášena za babičku, když se po sedmdesátce stala poslední životní družkou mého otce, který byl už také několik let vdovcem a jemuž teď celá rodina říká dědeček Gigio. Neoženil se s ní, aby nepřišla o důchod po posledním manželovi jednoduše nazývaném „nebožtík“. Narodila se v Bele Crkvi nedaleko Bělehradu u hranic s Rumunskem, její matka byla Rumunka a otec Srb, statkář a obchodník, starající se o zásobování maďarských posádek v kraji. Každý sňatek podřídila solidním majetkovým poměrům a důstojnému společenskému postavení a každému manželovi sloužila věrně a svědomitě až do jeho smrti. Její manželská pouť z Vojvodiny do Dalmácie, z Dalmácie do Udine, z Udine do Terstu se prozatím zastavila ve via Piccardi. Ale troufla bych si tvrdit, že to bude poslední zastávka. Můj otec pro ni neznamenal seriózní, nicméně nahraditelný závazek, nýbrž pozdní setkání s láskou. Babi Anka má potažmo moc ráda mě, mou sest-

ru a naše rodiny, naše děti považuje za svá vnoučata a má především slabost pro Paola, protože se tolik podobá dědečkovi Gigiovi. Jelikož vzešla z temné agrárně feudální kultury, trvalo jí dlouho, než pochopila, že nemáme vůči ní žádné zjištěné úmysly, že nechováme žádnou nacionalistickou nevraživost ani nebažíme po jejím majetku, nýbrž že ji přijímáme a máme rádi, protože zpřijemnila poslední roky našemu otci, který po smrti maminky žil jak přízrak. Překvapilo ji, když se octla v rodině, kde mají větší váhu vděk a láska než peníze, na které se myslí jen tehdy, když se jich nedostává. Po smrti otce čekala, že se se sestrou podělíme o dědictví a prodáme byt, kam se nastěhovala a kde žila s dědečkem Gigiem, potom co se odvážně zbavila všeho, co měla, a ohromilo ji, když jsme ji vybídli, ať tam zůstane napořád.

Její návštěvy u nás doma, pokaždé kratičké a diskrétní, jsou pro mě zdrojem láskyplného pobavení. Pokud ji k tomu vybídnu, dá se do sáhodlouhého líčení historických událostí spjatých s jejími zeměmi, Banátem, Slavonií, Srbskem, Maďarskem, Rumunskem, z něhož prosakuje rasová a třídní pýcha, antisemitské předsudky, živelná protititovská nenávisť, nostalgie po monarchii. Pouští se do rozvleklých, zevrubných popisů osob, jako vždy z dunajského prostoru, ale zohledňuje jen jejich společenskou úlohu. Předkládá mi důkladný rodokmen těch neznámých lidí, jejich šlechtické a vysokoškolské tituly, příjmy, sňatky, potomstvo, úspěchy a maléry, vše ve vztahu k dopadům na majetek. Nikdy ani slůvko o jejich vzhledu, povaze, úzkostech, zvycích, nějakém projevu radosti nebo zoufalství. Žádná psychologie. V jejím vidění světa jsou dojetí a soucit v postavení děvečky vůči tvrdému,

neohroženému vědomí nevyhnutelnosti událostí. Nikdy jsem ji neslyšela naříkat si, ani v nemocnici, kde několikrát ležela po různých vážných operacích. Nikdy neuronila ani slzičku nad svým soužením a nad samotou, v níž se ocitla. Viděla jsem ji plakat jen nad otcovou smrtí.

Dědeček Gigio se s ní šťastně vrátil do dětství, protože v ní našel svou matku, jak poznamenala moje sestra. Babi Anka se o něj opravdu láskyplně a oddaně starala. Mluvila s ním německy, což byla otcova mateřština, vařila mu typická srbská a maďarská jídla a vrátila mu tak příchut' a vůni papriky, cibule, skořice, kmínu a máku, a také s ním neúnavně cestovala. Dědeček Gigio ji zase obšťastňoval rukylíbáním, staromódními způsoby a svou vrozenou dobromyslností. Rostl v jejích očích, když jí s chlapeckou nenuceností líčil svá mytická dobrodružství, tvrdil, že ovládá sedm jazyků (uměl tak tak čtyři), a chlubil se svou knihovnou, skutečně dobře vybavenou.

Babi Anka si dodnes myslí, že bojoval v Africe v hodnosti plukovníka a že byl muž vytríbeného vzdělání. Jeho knihy střeží s žárlivou úctou.

26. ledna 1982

Nedávno vysílali v televizi *Paní z moře* podle Ibsena, citlivý příběh o snu, zádumčivých představách, neurčité sžíravé touze. Obrazy prchavého severského léta, temného fjordu brázděného korábem, poslem neznámého oceánu, promlouvaly hlasem stesku, který je i ve mně. Ale stesku po tom, co bylo a co je, ne po jiné, té pravé

budoucnosti, již se spíš obávám jako říše změn. Před osmnácti lety jsem nastoupila na ten koráb plující do neznáma a poznala jsem to, o čem snila Ellida, racky, delfíny, nebezpečí i bezvětrí, vlny a jiskřící poledne.

Prapůvodní zárodek mého stesku se nachází na jednom jadranském ostrově, mezi voňavou šalvějí, zbarvující do stříbrna skaliska zalitá sluncem a pěnu, „která na širém moři byla sirénou“. Ale tím nehybným světlem bez času prolétla předzvěst zániku. Ostrov už o tom rozporu ví.

3. února 1982

Nedaleko piazza Dante v samém středu tehdejšího Fiume bydlela babička Quarantottová s dědečkem a s rodinou tety Niny, která v té době měla teprve dvě děti, Enza a Elsu. Nejmladší Italo se narodil později v Terstu, v Silosu.

Dům měl majestátní bránu, temnou jako jeskyni, zvenčí ozdobenou dvěma mohutnými karyatidami stojícími těsně u pilíře, které jako by podpíraly celou budovu. I byt byl tmavý a vypadal jako bez oken. Babička si na vzduch a světlo nepotrpěla, okenice měla věčně přivřené. To ona byla duší domova. Ostatní, a zvlášť dědeček Antonio, byli jen satelity obíhajícími kolem uzurpátorské hvězdy. Dědeček Antonio byl krotký stařík, dýchavičný, shrbený tak, že skoro neměl krk, a zemřel v Comu pár měsíců po vystěhování. Narodil se v Dalmácii v Dubrovniku, velmi záhy osiřel a začal pracovat jako lodní kuchař. Potom si zřídil v Rijece restauraci Lloyd, jež se po letech stala nejznámější a nejvybranější

ve městě. Restaurace před druhou světovou válkou zkrachovala a dědeček si poblíž otevřel melancholickou kavárnu, kterou si já pamatuji jako bezútěšnou, zakouřenou a věčně prázdnou, kde vesele působilo jen zelené sukno velkého kulečnickového stolu.

Dědeček byl v naprostém područí a soužití s ním tudíž nepředstavovalo žádné závažnější problémy, ale s dcerou a zetěm Rudim byly vztahy velmi napjaté, hádky co chvíli. Babička Maria, které jsem já kupodivu říkala příjmením stejně jako babičce Filippině, se narodila v San Colombanu nedaleko Muggie a pocházela z rolnické rodiny. Z venkova si přinesla tvrdost a bezcitnost. Sourozence měla rozdělené do dvou kategorií. S úctou mluvila o Matteovi, který pracoval jako dělník v loděnicích v Monfalcone, a o Giordanovi, který byl potápěč a jehož syn Ernesto, vynikající pilot, zahynul při letecké nehodě; opovržení, skoro nenávist chovala k Domenicovi, jenž zůstal sedlákem, k Rosině, negramotné a šňupající tabák, a k nejmladší sestře Terese, zavrhované, protože se nechala svést a po sňatku, který měl zjednat nápravu, velmi záhy i opustit násilnickým a opileckým manželem. Její holčička, počatá v hanbě, zemřela ještě malá a byla jediným světlem v životě téhle tety, která ve stáří žila sama v nuzné místnosti, kde za sklem kredence uchovávala fotografii svého děťátka, už vybledlou a setřelou časem a polibky. Teta Teresa měla slabost pro mou sestru Lucinu, které říkala „ty má kudrnatá zlatovlásko“, možná že v ní viděla jakousi podobnost se svojí dcerkou.

Babička toto rozdělení na kasty přenesla i na vlastní děti a vnoučata. Moji matku Jole, prvorozenou a nejmilejší, měla nejraději, a také na posledního syna Alberta pohlížela s něhou.

Zbylé dvě děti, Vittoria a Ninu – ale především Ninu –, nemohla vystát. Z vnučat byl nejoblíbenější Enzo, narozený doma, pak jsem následovala já jako Jolinina dcera. Další dvě vnučky, menší, považovala za bezvýznamný přívěšek, nebo jimi dokonce pohrdala, protože to byly dívky. Babička totiž hleděla dost nemilosrdně na své pohlaví a na jeho funkci a ženské označovala za „kanálie“.

Byla pologramotná, nesmírně inteligentní a zamlada docela krasavice. Mám schovanou jednu její fotografii, na níž je s dědečkem a svými čtyřmi dětmi, které měla jedno za druhým, a musím uznat, že to byla žena nevšedního půvabu. Maminka mi vyprávěla, jak ji za první světové války poslali jako nejstarší na venkov do Samedelly ke strýci Domenicovi, protože rodina v Rijece žila ve velké nouzi. Maminka zůstala v Samedelle od svých šesti do devíti let a chodila tam pást krávy Cviku a Stellu. Když si po válce babička pro ni přijela, maminka si už na ni skoro nepamatovala a měla dojem, že se jí zjevila Panna Maria. Od té doby jí pak už vždycky vykala, jediná ze všech sourozenců. Babička si i ve stáří zachovala majestátní vystupování, vznešené rysy a nádherné bílé vlasy, jemné a lesknoucí se jako hedvábí, třebaže si je myla poměrně zřídka.

7. února 1982

Na diskusním fóru, které se konalo minulý pátek v jednom divadle na téma nově zrozeného života a stáří, jsem měla za úkol podat krátký přehled činnosti terstské pobočky Organizace na pomoc

životu, která nese zkratku CAV. Bylo to poprvé, co jsem hovořila na veřejnosti. Nebylo pro mě snadné překonat vrozenou plachost a zálibu v přítmí, ale naštěstí jsem nebyla na pódiu sama. Kolem mě seděli další referující, psychologové, lékaři a zástupci některých dobrovolnických organizací. Především jsem si však byla vědoma toho, že v tuto chvíli má osoba nic neznamená, že jsem jen hlas, jen svědectví. Byla jsem rozrušená, ale ne tolik, jak bych asi byla ještě před pár lety. Stárnutí má něco do sebe. Člověk získá vyrovnanost, sebedůvěru a zároveň pokoru. Neužitečný služebník, jak praví evangelium.

Takhle jsem se zvlášť intenzivně cítila jednoho dne loni na jaře, když jsem šla dolů po via Capitolina. Byl květen, měsíc referenda. Mezi větvemi rozkvetlých kaštanů ve větru jsem viděla blankytné kupole a střechy svého drsného města a v dálce blyštivé moře. Bezostyšnost, zaujatost, povrchnost spousty lidí, kteří to často nemysleli zle, i těch, které mám ráda, v otázce potratu mě hluboce trápí a ještě víc mě trápí má nedostatečnost a neschopnost objasnit spravedlivé důvody. Nejradši bych měla Davidův prak a Achilleův štít na obranu toho posledního, zapomenutého, pošlapávaného. Plakala jsem a modlila jsem se. Není snadné se smířit s vlastní nezpůsobilostí.

U Claudia jsem našla hlas a sílu, jež mi chyběly, na obranu našich náročných hodnot. Náš společný život, v němž dochází k novému rozkvetu, vděčí i tomuto za stále hlubší srozumění, prožívané štěstí v Miholašćici, za cestu do tisíciletého království.